

10. Woelfle, M, Olliaro, P & Todd, MH 2011. 'Open science is a research accelerator'. *Nature Chemistry*, 3 (10), p. 745–748. Available from: <<https://www.nature.com/articles/nchem.1149>>. [26 September 2022].

DOI 10.33930/ed.2019.5007.41(7-9)-3

УДК 316:2

СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

THE ESTABLISHMENT OF THE INFORMATION SOCIETY IN UKRAINE: CHALLENGES AND PROSPECTS

А. Ю. Морозов

Н. Б. Шуст

Актуальність теми дослідження. У програмних документах Всесвітнього Саміту ООН з питань інформаційного суспільства закладені теоретичні основи майбутнього інформаційного суспільства, побудованого на засадах плюралізму, толерантності, свободи слова, вільного доступу та рівного доступу до інформації. Людство вступає у принципову нову еру, в якій відкривається можливість виповнення християнського наративу про те, що істинне знання робить людину вільною. Водночас колосальні масиви інформації, до яких має доступ суспільство, передбачає свободу у поєднанні з глобальним мисленням і глобальною відповідальністю. Ідеалом інформаційно-го суспільства виступає трансформація кількості інформації у якість, тобто знання і мудрість.

Постановка проблеми. Основою інформаційного суспільства, за задумом його творців-архітекторів, повинна стати фундаментальна наука і безперервна освіта. Метою інформаційного суспільства є всебічна розвинута освічена особистість. Цю мету неможливо досягнути без гуманітарної складової освіти, яка часто ігнорується. Більш того, доступність інформації може вступати в протиріччя із конфіденційністю, особистісна приватність – з публічністю. Необхідні моральні і правові механізми регулювання інформаційного суспільства на рівні державної стратегії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблематики становлення і розвитку інформаційного суспільства займалися провідні західні та українські вчені: Д. Белл, Е. Тоффлер, М. Попович, А. Конверський, В. Андрущенко, Є. Бистрицький, С. Пролєв

Urgency of the research. The program documents of the UN World Summit on Information Society lay the theoretical foundations of the future information society, built on the principles of pluralism, tolerance, freedom of speech, free access and equal access to information. Humanity is entering a fundamentally new era, in which the possibility of fulfilling the Christian narrative that true knowledge makes a person free opens up. At the same time, the colossal masses of information to which society has access presupposes freedom in combination with global thinking and global responsibility. The ideal of the information society is the transformation of the quantity of information into quality, that is, knowledge and wisdom.

Target setting. The basis of the information society, according to the idea of its creators-architects, should be fundamental science and continuous education. The goal of the information society is a well-rounded and educated personality. This goal cannot be achieved without the humanitarian component of education, which is often ignored. Moreover, the availability of information may conflict with confidentiality, personal privacy – with publicity. Moral and legal mechanisms for regulating the information society at the level of state strategy are necessary.

Actual scientific researches and issues analysis. Leading Western and Ukrainian scientists studied the problems of the formation and development of the information society: D. Bell, E. Toffler, M. Popovych, A. Konverskyi, V. Andrushchenko, E. Bystrytskyi, S. Prolev,

ев, С. Пірожков, Н. Хамітов. В. Бех, А. Морозов, Н. Шуст, Ю. Кулагін та інші.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз інформаційного суспільства як концепту та особливості його реалізації та імплементації в українських реаліях.

Виклад основного матеріалу. Зазначається, що суспільство знань є основним фактором конкурентоспроможності. Для його побудови необхідно усвідомлювати важливість принципів класичної освіти, зокрема її гуманітарної складової, безперервного навчання, постійного удосконалення і актуалізації знань. Проаналізовано «Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні», що підкреслює вірність України обраному західному геополітичному курсу.

Висновки. Повноправне членство в сучасній цифровій цивілізації передбачає реалізацію національної стратегії розвитку інформаційного суспільства, мета якої – підвищення якості життя громадян, забезпечення конкурентоспроможності держави, її кібербезпека та цифровий суверенітет, всебічний розвиток економічної, соціально-політичної, культурної і духовної сфер життя суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, знання, конкурентоспроможність, цифровий суверенітет, гуманітарна освіта, компетенції, права людини, захист даних.

S. Pirozhkov, N. Khamitov. V. Beh, A. Morozov, N. Shust, Yu. Kulagin and others.

The research objective. The purpose of the article is to analyze the information society as a concept and the peculiarities of its realization and implementation in Ukrainian realities.

The statement of basic materials. It is noted that the knowledge society is the main factor of competitiveness. For its construction, it is necessary to realize the importance of the principles of classical education, in particular its humanitarian component, continuous training, constant improvement and updating of knowledge. The «Strategy for the development of the information society in Ukraine» is analyzed, which emphasizes Ukraine's loyalty to the chosen Western geopolitical course.

Conclusions. Full membership in the modern digital civilization involves the implementation of the national strategy for the development of the information society, the purpose of which is to improve the quality of life of citizens, ensure the competitiveness of the state, its cyber security and digital sovereignty, comprehensive development of the economic, socio-political, cultural and spiritual spheres of society.

Keywords: information society, knowledge, competitiveness, digital sovereignty, humanitarian education, competences, human rights, data protection.

Актуальність теми дослідження. Основним критерієм всіх форм конфліктів в сучасних умовах стало інформаційне протистояння. На сьогодні вже не існує збройних міжнародних конфліктів, в яких не використовуються механізми інформаційного впливу, а саме інформаційні технології. Вразливість та незахищеність суб'єктів міжнародних відносин, (як результат - системна криза міжнародної інформаційної безпеки) створює передумови подальшого розвитку інформаційного суспільства. Тому нагальним є питання становлення інформаційного суспільства на дієвих механізмах, що відповідають міжнародній інформаційній безпеці, забезпечуючи ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб, гарантом чого повинні бути міжнародні інституції, що здатні забезпечити комплексне вирішення політичної проблеми інформаційної безпеки при найширшому представництві і максимальному врахуванні позицій та інтересів усіх країн світу.

В цьому зв'язку доречно нагадати, що ще на початку ХХІ ст. ООН організувала Всесвітній Саміт з питань інформаційного суспільства. Саміт

проходив у кількох європейських містах – спочатку в Женеві (2003), а через два роки в Тунісі (2005). Безперечно, це стало знаковою подією для всіх тих світових політичних гравців, хто сьогодні залучений до глобальних трансформацій сучасного суспільства. При чому залучений не просто як їх пасивний спостерігач, але й активний учасник процесів розбудови нової цивілізації відкритого інформаційного типу. У програмних документах Всесвітнього Саміту [14; 15; 21; 22] йдеться про майбутнє інформаційне суспільство, побудоване на засадах плюралізму, толерантності, свободи слова та рівного доступу до інформації, її користування та вільного обміну. Тут ми хотіли б наголосити на принципі рівності, тому що “Справедливе суспільство та ширше справедливий дискурс можуть бути побудовані на справедливій рівності можливостей... Однак проблема несправедливості залишається як на регіональному, так і на глобальному рівні – не лише окремі особи з низьким соціально-економічним статусом, а й соціальні та професійні групи, навіть цілі країни (наприклад, з третього світу) з низьким рейтингом мають менше шансів отримати доступ до благ цивілізації” [19, с. 455]. У новому інформаційному суспільстві голос і думка кожного мають цінність, а відмінні або протилежні позиції і точки зору співіснують у публічному просторі без претензій на “монополію” та абсолютну істину в останній інстанції. Проте свобода як основний принцип інформаційного суспільства не передбачає обману, фейкових новин, закликів до злочинних дій і руйнувань. Слід пам’ятати, що свобода може мати свої негативні наслідки, особливо в часи постмодерністської культурної дифузії та психологічної невизначеності, коли “основною характеристикою людини є відсутність духовної складової, нігілізм, інтроверсія та ізоляція в її індивідуальному існуванні” [18, с. 684].

Сучасні виклики та загрози призвели до переосмислення концептуальних і практичних основ як міжнародного співробітництва, так і внутрішньополітичного у сфері забезпечення інформаційного суспільства інформаційної безпеки. Адже, “зادля збереження безпеки та стабільності у сучасному світі повинні бути прийняті єдині правила, принципи та норми відповідальності” [17, с. 581].

У “Женевській Декларації принципів” говориться про необхідність подолати розрив у цифрових технологіях між різними країнами і забезпечити цифрові можливості для усіх держав, що передбачає рівний, справедливий та вільний доступ до ІКТ (інформаційно-комунікативних технологій), його послуг та інфраструктури [див. 14]. У “Женевському Плані дій” планується розбудова інформаційного суспільства на усіх рівнях: міжнародному, національному та регіональному [див. 15].

Постановка проблеми. Україна як європейська держава не стоїть осторонь від сучасних глобалізаційних викликів, а бере активну участь у формуванні інформаційної цивілізації майбутнього, пропонуючи вже сьогодні реалізувати пропозиції щодо гарантій безпеки згідно з Київським безпековим договором [5]. У свою чергу, завдання філософської рефлексії - осмислити цей політичний напрямок у більш загальних світоглядних термінах як національну місію, або національну ідею в епоху боротьби ідентичностей та “зіткнення цивілізацій” (С. Хантінгтон).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. При написанні статті ми спиралися на цілу низку правових документів, аналітичних записок, публічних відкритих листів, зокрема “Женевську декларацію принципів”, “Женевський План дій”, “Туніське зобов’язання”, “Туніська програма для інформаційного суспільства”, аналітичну записку Центру економічної стратегії та Національного Інституту стратегічних досліджень “Скільки коштів витрачають на науку в

університетах?”, “Відкритий лист вчених Національної Академії наук України до президента” та ін. Дослідженням проблематики становлення і розвитку інформаційного суспільства займалися провідні західні та українські вчені: Д. Белл, Е. Тоффлер, М. Попович, А. Конверський, В. Андрущенко, Є. Бистрицький, С. Пролеєв, С. Пірожков, Н. Хамітов, В. Бех, А. Морозов, Н. Шуст та інші.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз інформаційного суспільства як концепту та особливості його реалізації та імплементації в українських реаліях.

Виклад основного матеріалу. З “Женевської декларації принципів” випливає, що інформаційно-комунікативні технології відіграють велику роль у економічному і соціальному прогресі. Фактично вони виступають рушійною силою останнього, адже завдяки ним будь-яка особа у будь-якому куточку світу має миттєвий доступ до інформаційних баз даних. Однак водночас існує проблема того, що, по-перше, не всі мешканці землі і не однаковою мірою достатньо компетентні і грамотні для того, щоб використовувати на сто відсотків ті блага і переваги, які повинно давати суспільство знань. По-друге, не всі розуміють, що самих по собі інформаційних технологій без реального наповнення недостатньо для того, щоб бути успішним на глобальному ринку. Так, наприклад, постіндустріальне суспільство знань неможливе без розвитку і фінансової підтримки фундаментальної і прикладної науки. Ще у 1970-х роках минулого століття Д. Белл писав про те, що саме теоретичне знання є рушійною силою економічного росту і розвитку технологій, в тому числі й інтелектуальних технологій, пов’язаних із управлінням технологічними і соціальними процесами. Фундаментальне знання, на думку Белла, є також основою мерітократії як форми влади у справедливому суспільстві рівних можливостей [9]. Відтак, інформаційному суспільству потрібні науково-дослідні центри, експериментальні лабораторії, університети. В аналітичній записці “Скільки коштів витрачають на науку в університетах”, підготовленій спільними зусиллями спеціалістів Центру економічної стратегії та Національного Інституту стратегічних досліджень (Україна, Київ), наводяться такі дані: “емпірично виявлено високу і стійку залежність технологічного розвитку країни від наукоємності ВВП. Існує спеціальний показник, який фіксує співвідношення витрат на науку до загального обсягу ВВП. При значенні цього показника 0,4-0,5 % наука виконує соціально-культурну функцію; 0,6-0,9 – підтримує сформований технологічний потенціал; при значенні вище 0,9 – забезпечує економічний розвиток суспільства” [6, с. 6-7].

У нашій державі в останні роки ми спостерігаємо сумну тенденцію скорочення фінансування на науку. І це, з нашої точки зору, є основною загрозою на шляху до побудови суспільства знань. В аналітичній записці, про яку йшлося вище, наводиться наступна статистика: “Витрати на науку в Україні знизилися з 0,75 % ВВП у 2010 до 0,47 % у 2018 р. Таким чином він став нижче, ніж у будь-якій країні ЄС” [6, с. 7-8]. Усвідомлюючи усю катастрофічність наслідків такої політики, група провідних вітчизняних вчених Національної Академії наук України у Відкритому листі до президента звернулися до гаранта Конституції з такими словами: “Наміри уряду “зекономити” кошти на науковій діяльності установ НАН України цього разу призведуть до загрози повної руйнації сфери академічної науки держави та поглиблення технологічного відставання від високорозвинених країн світу” [1].

Слід також додати, що ідея суспільства споживання з його культом ірраціонального гедонізму неминуче вступає у протиріччя з ідеєю суспільства знань, яке повинно бути засновано на раціональності та ефективності. На це

вказував Д. Белл у своїй ранній роботі “Культурні протиріччя капіталізму” [10]. Можна додати, що середньостатистичному пересічному споживачу в його ціннісній-мотиваційній системі координат не потрібна фундаментальна наука і освіта. Маючи психологію “розпеченого дитя” (Х. Ортега-і-Гассет), він вимагає тут і негайно задоволення власних бажань, не замислюючись над тим, що ті блага, якими він користується, є продуктом науки і наполегливого навчання.

Водночас, політичні еліти зацікавлені у підтриманні середнього і низького інтелектуальному розвитку споживача для того, щоб їм було легше управляти. Це ще раз доводить, що декларативні цілі побудови суспільства знань розходяться з конкретною практикою. Показовою є позиція можновладців по відношенню до класичної університетської освіти. Не викликає сумнівів той факт, що фундаментальна освіта, зокрема класична університетська освіта, де вагомою є гуманітарна складова, формує компетентності. Це, власне, є основним принципом освіти. У законі України “Про вищу освіту” компетентність визначається як “динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей” (розділ 1, ст.1, п.13) [3]. Отже, компетенція передбачає духовно-моральне формування всебічно розвинутої, критично мислячої особистості з високою соціальною відповідальністю, патріота та громадянина. Чим більше рівень логічного та аналітичного мислення, ширше обсяг набутих компетентностей, тим важче такою всебічно розвинутою особистістю маніпулювати (економічно, політично, культурно-ідеологічно). Втім, ми бачимо, як сьогодні “сильні світу цього” зацікавлені у формуванні не універсальної особистості “ренесансного типу”, яка мала би в принципі стати головним суб’єктом суспільства знань, а навпаки – у звуженні її до вузькопрофільного спеціалісту. Скорочення гуманітарних предметів, яке відбувається в державних ВУЗах, яскраво свідчить про цю деструктивну тенденцію. У відкритому листі до міністра освіти та науки України “Про необхідність збереження ціннісно-світоглядної складової освіти”, підписаному провідними українськими вченими М. В. Поповичем, А. Є. Конверським, В. П. Андрущенком, Є. К. Бистрицьким, С. В. Пролеєвим, було висловлено занепокоєння провідних українських вчених-академіків з приводу того, що “надання гуманітарним дисциплінам статусу “необов’язкових” (а за реалій переважної більшості ЗВО їх фактичного вилучення з навчального процесу) не сприятиме опануванню студентами зазначених у Законі навичок, якостей і цінностей, унеможливить набуття ними власне “компетентності” як такої” [2, с. 1]. Залишається додати, що за всіма цими скороченнями та “оптимізаціями” стоїть крупний фінансовий капітал, потужні фінансові компанії та транснаціональні корпорації, які менш за все думають і оперують такими категоріями як соціальна відповідальність перед суспільством, громадянство, патріотизм, національна стратегія держави, моральність людини, і насправді абсолютно не зацікавлені в розбудові справжнього, а не декларативного суспільства знань.

Отже, для того, щоб будувати інформаційне суспільство в окремо взятій країні, потрібно бути повноцінним і повноправним членом сучасної цифрової цивілізації, потрібно, в першу чергу, розуміти важливість принципів класичної освіти, зокрема її гуманітарної складової, безперервної освіти, постійного удосконалення і актуалізації знань. У цьому контексті доцільним буде навести “Індекс глобальної конкурентоспроможності” (The Global Competitiveness Index), який демонструє рівень конкурентоспроможності країн, враховуючи рівень розвитку і впровадження ІКТ. Відповідно до цього індексу, Україна знаходиться

приблизно всередині списку і займає вісімдесят п'яту позицію зі ста сорока країн [16]. Існує ще один важливий показник, що показує рівень розвитку інформаційного суспільства, під назвою "Індекс розвитку електронного уряду" (The UN Global E-Government Development Index). Індекс демонструє можливості національних урядів у застосуванні ІКТ для забезпечення мешканців державними послугами. У цьому індексі Україна займає шістьдесят дев'яту позицію серед країн-членів ООН (всього нараховується 193 позиції) [23].

Що зробила Україна для покращення свого становища у цьому рейтингу за останні двадцять років з моменту проведення Всесвітнього Саміту ООН? В нашій країні був прийнятий Закон "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки" [4] та "Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні" [7], схвалена розпорядження Кабінету Міністрів України. В останній, зокрема, говориться про "розвиток національної інфраструктури ІТ, державну підтримку для нових "електронних" секторів економіки, застосування ІКТ у всіх сферах життя (зокрема, в уряді та засобах масової інформації) і поліпшення ситуації у сфері безпеки інформаційних технологій" [7, с. 3].

Закон і Стратегія, у свою чергу, зважаючи на західний геополітичний вектор, який обрала країна, спирається на європейську стратегію економічного розвитку "Європа-2020". Серед пріоритетних напрямків діяльності у межах цієї стратегії можна виділити: політику, спрямовану на глобалізацію, доцільне використання ресурсів, зокрема перехід до економіки з низьким рівнем споживання вуглеводню, соціально-економічні програми проти бідності та соціальної ексклюзії, і розвиток цифрових технологій в Європі [11, с. 7-8].

Стратегія інформаційного розвитку суспільства потрібна як умова формування "суспільства знань" – тобто такого суспільства, в якому пріоритетним значенням для розвитку громадянина, економіки і держави є отримання, збереження, виробництво і розповсюдження інформації з урахуванням національних пріоритетів України. Мета національної стратегії розвитку інформаційного суспільства – підвищення якості життя громадян, забезпечення конкурентоспроможності держави, розвиток економічної, соціально-політичної, культурної і духовної сфер життя суспільства, удосконалення систем держуправління на основі використання інформаційних технологій. На наш погляд, побудова інформаційного суспільства – це стратегічне завдання соціально-політичного маркетингу, яке повинно спиратися в першу чергу на національні пріоритети і передбачає створення позитивного образу нашої країни як світового геополітичного гравця. "Соціально-політичний маркетинг використовує інструменти брендингу не лише всередині країни, а й має на меті створити бажаний імідж країни на міжнародній арені. Брендинг країни може включати різний набір факторів та атрибутів, але він також тісно пов'язаний зі специфічними рисами соціально-політичної системи" [8, с. 545].

В Україні, як і в будь-якої іншої країни, що претендує на суб'єктність у міжнародних відносинах, існують свої національні інтереси. Це, передусім, розвиток людського потенціалу, тобто людиноцентричність суспільства, повага до людської гідності, прав і свобод особистості. По-друге, це забезпечення інформаційної безпеки громадян і держави, зважаючи на ситуацію війни, в якій перебуває Україна. По-третє, це підвищення ролі України в світовому гуманітарному і культурному просторі, популяризації її культури. Досвід провідних країн показує ефективність стратегії "м'якої сили" (Дж. Най) у процесі популяризації. По-четверте, це підвищення ефективності державного управління,

розвиток економіки і соціальної сфери. І по-п'яте, це формування цифрової економіки.

“Стратегія розвитку інформаційного суспільства” передбачає право громадянина на доступ до інформації і свободу вибору засобів отримання знань при роботі з інформацією. При зборі, накопиченні та поширенні інформації про громадян і організації повинна дотримуватися законність. Це означає, що несанкціонований збір і розповсюдження інформації про громадян карається законом. Таким чином держава повинна брати на себе захист інтересів українських громадян в інформаційній сфері [7]. Але де-факто так виходить не завжди.

Слід також констатувати, що міжнародно-правові механізми, що забезпечують суверенітет нашої держави навіть в їх національних сегментах Інтернету, відсутні. Це ставить під загрозу їхній “цифровий суверенітет”. “Сьогодні відповідальність держави передбачає принцип поваги до цифрового суверенітету. Адже сучасне поняття суверенітету державу означає не лише суверенітет кордонів, але стосується також і кіберпростору... Всі країни є рівноправними учасниками кіберпростору, всі мають рівні права на доступ до нього” [12, с. 20]. Багатостороння (“мультистейкхолдерна”) модель управління Інтернетом має право на існування, водночас держави, беручи участь в цій моделі, повинні мати можливість захищати своїх громадян.

У держав в мережі Інтернет є власні інтереси. Розраховувати на те, що ці інтереси можна буде здійснювати за рахунок транснаціональних ІТ – корпорацій, а не власних національних можливостей, не можна. Це напряму пов'язано із національною безпекою, адже домінування транснаціональних інтернет-компаній призведе до монополізації ринків, державні кордони яких не визначені.

Забезпечуючи цифрову безпеку та цифровий суверенітет, національні суверенні держави повинні враховувати, що управління глобальною інфраструктурою Інтернету сьогодні монополізовані потужними “корпораціями-монстрами” (monster corporations) і знаходяться поза системою міжнародного права. Однак, настає переломний момент. Все більше людей розуміють, що Інтернет не відповідає тим цілям, заради яких він створювався. Адже на першому плані повинен стояти гуманітарний розвиток людства. Як справедливо зазначає сучасний дослідник Фан Біньсін, “Інтернет має забезпечувати вільний доступ до знань і обмін ними, а не полювання компаній за персональними даними мільярдів користувачів” [12, с. 24].

Для того, щоб Україна могла забезпечити власний суверенітет, національні українські інтернет-компанії повинні зберігати лідерство на місцевому ринку і забезпечувати базовий рівень інфраструктури – електрозв'язок, програмне забезпечення, розробку та експлуатацію іт-систем.

У перспективі це передбачає завдання поетапного переходу до вітчизняних засобів криптозахисту даних, обладнання, програмного забезпечення та елементної бази, створення українського загальносистемного та прикладного програмного забезпечення, телекомунікаційного обладнання та пристроїв для широкого використання громадянами, господарчими суб'єктами, державними органами та органами місцевого самоврядування.

Отже, “Стратегія” насамперед звертає увагу на безпеку інформаційної та телекомунікаційної інфраструктури країни, тобто “недопущення заміни, спотворення, блокування, видалення, зняття з каналів зв'язку та інших маніпуляцій з інформацією”. Передбачається також створення централізованої системи моніторингу та управління єдиною мережею електрозв'язку України та

забезпечення можливості сталої, безпечної та незалежної роботи українського сегменту Інтернету.

Проблема тотальної інформатизації полягає в тому, що керування маршрутизацією даних у Мережі зосереджено в одних руках. Держави, як і раніше, перебувають у ролі “міноритарних акціонерів”. Водночас сьогодні міжнародною організацією “Форум по управлінню Інтернетом” (Internet Governance Forum), створеною ООН у 2006, пропонується альтернативна “мультистейкхолдерна модель управління” Інтернетом. Мета цього Форуму – усунення цифрової нерівності між країнами. Державам, нинішнім “міноритаріям” у рамках існуючої системи, для захисту інтересів своїх громадян слід об’єднуватися та спільно ці інтереси відстоювати.

Між свободою інформації та приватністю: право на забуття. Важливим елементом національної стратегії побудови інформаційного суспільства є забезпечення базових прав і свобод громадян, у тому числі й права на приватність (privacy), збереження конфіденційної інформації тощо. Так, наприклад, сьогодні кожен мешканець ЄС має право звернутися до пошукової системи Google з вимогою видалення посилання на сайти з персональною інформацією. У травні 2018 року в Євросоюзі набув чинності Загальний регламент захисту даних – General Data Protection Regulation (GDPR). Він дає кожному мешканцю ЄС право вимагати, щоб жодна компанія або оператор не видавали посилання на сторінки з користувачами, що стосуються “застарілої інформації особистого характеру, якщо вона не має суспільної значущості” [13, с. 7]. Водночас у ЄС точаться суперечки про те, якою мірою окремо взята людина може контролювати інформацію про неї, що знаходиться у відкритому доступі. За словами голови представництва організації “Репортери без кордонів” у Німеччині Крістіана Міра, “у подібних випадках важливо дотримуватись рівноваги між суспільним інтересом і правом на захист особистих даних” [24].

За словами експерта, з погляду свободи преси та інформації, право на забуття в Інтернеті, по суті, є “проблематичним винаходом”. Адже рішення про те, де проходить кордон між правом на вільний доступ до інформації та правом на захист особистих даних, на сьогоднішній день перебуває в руках приватних компаній. “Звернення громадян із вимогою видалити посилання на ту чи іншу інформацію про них розглядає не суд, а спеціально створена в кожній окремій державі комісія експертів при концерні Google”, - пише Крістіан Мір [24]. Він також наголошує на тому, що існують можливості для зловживання “правом на забуття” в Інтернеті, адже “його можуть використати, наприклад, представники авторитарних режимів, щоб не вигідна для них інформація більше не відображалась у мережі” [там само].

На думку експертів, у випадках, коли йдеться про скоєння у минулому тяжких злочинів, таких як вбивство, було б правильніше залишати інформацію про це в Інтернеті на тривалий термін. При цьому остаточне рішення щодо необхідності збереження цих даних або їх видалення мав би приймати суд на підставі доводів, наданих експертними комісіями компаній, які володіють пошуковими системами, та представниками влади. Однак у більш нейтральних випадках закон має рацію. В епоху загального цифрового поглинання користувачам потрібно хоч якесь право на приватність, і право на забуття іноді є досить актуальним для цього. На думку фахівців-юристів, рішення про необхідність видалення тієї чи іншої інформації з мережі у кожному конкретному випадку має ухвалюватися індивідуально. Право на інформацію та право на захист особистих даних складають кістяк цифрових прав людини у сьогоднішню еру.

Отже, баланс між свободою і приватністю має бути у фокусі філософських, політологічних та юридичних рефлексій.

Що стосується України, то у нас досі немає закону про право на забуття. З нашої точки зору, у контексті прагнення до європейської інтеграції і побудови інформаційного суспільства, потрібно синхронізувати вітчизняні та європейські закони. Чому важливо прийняти закон про право на забуття? Бо це, в першу чергу, можливість змусити інтернет-ресурси видалити інформацію про людину, якщо вона застаріла чи неправдива. На сьогоднішній день в Україні, на жаль, практично відсутня будь-яка публічно-правова відповідальність за наклеп, поширення інтернет-фейків та протиправні дії – як у ЗМІ, так і загалом у мережі Інтернет. Це робить громадян уразливими перед потужними технологіями, позбавляє державного захисту і ставить у більш слабку позицію в порівнянні з кіберзлочинцями. Тож очевидним є те, що існуюча національна стратегія розбудови інформаційного суспільства в її нинішньому вигляді потребує певних корекцій.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Мета становлення інформаційного простору полягає у забезпеченні прав громадян на об'єктивну, достовірну, безпечну інформацію та створення безпечних умов для задоволення їх потреб.

В оптиці захисту національних інтересів і у світлі всього вищезазначеного основними пропозиціями щодо реалізації стратегії інформаційного суспільства можуть бути наступні:

- збереження культури та української ідентичності;
- інформаційна безпека громадян України, особливо дітей та підлітків;
- формування безпечного інформаційного середовища на основі популяризації інформаційних ресурсів, що сприяють поширенню традиційних українських духовних та моральних цінностей;
- розвиток та використання освітніх технологій, у тому числі дистанційних, широке застосування електронного навчання;
- створення умов для популяризації української культури та науки за кордоном; просування української мови в світі;
- формування моральної свідомості та правосвідомості громадян, їх культури споживання та відповідального ставлення до використання інформаційних технологій;
- створення та розвиток систем нормативно-правової, інформаційно-консультативної, технологічної та технічної допомоги у виявленні, попередженні, запобіганні та відображенні загроз інформаційній безпеці громадян;
- вдосконалення механізмів обмеження доступу до інформації, забороненої законом, та її видалення;
- вдосконалення механізмів законодавчого регулювання діяльності ЗМІ, інтернет-телебачення, соціальних мереж, сайтів, месенджерів);
- заходи щодо ефективного використання сучасних інформаційних платформ для поширення достовірної та якісної інформації українського виробництва;
- насичення ринку доступними, якісними та легальними медіапродуктами та сервісами українського виробництва.

Список використаних джерел:

1. Відкритий лист-звернення вчених Національної Академії наук України до президента України Володимира Зеленського (n.d.). Доступно: <<https://www.facebook.com/NASofUkraine/photos/a.1407619679537491/2329102417389208/?type=3&theater>>. [6 Липень 2022].

2. Відкритий лист до міністра освіти та науки України “Про необхідність збереження ціннісно-світоглядної складової освіти” (n.d.). Доступно: <<http://education-ua.org/ua/draft-regulations/366-vidkritij-list-do-ministra-osviti-ta-nauki-ukrajini>>. [6 Липень 2022].
3. Закон України “Про освіту” 2017. Документ № 2145-VIII, *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, № 38-39, ст. 380. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>>. [6 Липень 2022].
4. Закон України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки” 2007, Документ № 537-V, *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, № 12, ст. 102. Доступно: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>>. [6 Липень 2022].
5. Київський безпековий договір. Міжнародні гарантії безпеки для України: рекомендації 2022. Доступно: <https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/15/93/cf0b512b41823b01f15fa24a1325edf4_1663050954.pdf>. [6 Липень 2022].
6. Скільки коштів витрачають на науку в університетах? Аналітична записка 2020, Центр економічної стратегії. Доступно: <<https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/%D0%A1%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%87%D0%B0%D1%8E%D1%82%D1%8C-%D0%BD%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D1%83-%D0%B2-%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B0%D1%85-2.pdf>>. [6 Липень 2022].
7. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні 2012. Доступно: <https://www.nas.gov.ua/siaz/ways_of_development_of_ukrainian_science/article/12116.1.083.pdf>. [6 Липень 2022].
8. Шуст, НБ 2022, ‘Демократичні концепції та їх зв’язок з брендом країни на міжнародній арені через індекси демократії’. *Наукові інновації та передові технології*, № 6 (8), с. 544-551. Доступно: <<http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/download/1721/1719>>. [6 Липень 2022].
9. Bell, D 1976, *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. Available from: <<https://www.amazon.com/Coming-Post-Industrial-Society-Venture-Forecasting/dp/0465097138>>. [6 July 2022].
10. Bell, D 1976, *The cultural Contradictions of Capitalism*. Available from: <<https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/08/The-Cultural-Contradictions-of-Capitalism-by-Daniel-Bell.-Book.pdf>>. [6 July 2022].
11. *The European economic development strategy “Europe 2020”* 2020. Available from: <<https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/qe-01-14-110-en-c.pdf>>. [6 July 2022].
12. *The VII International Safer Internet Forum* 2016. Available from: <<http://www.ligainternet.ru/upload/docs/FBI-2016/FBI-2016-Materials.pdf>>. [6 July 2022].
13. *General Data Protection Regulation (GDPR)* 2016. Available from: <<https://gdpr-info.eu>>. [6 July 2022].
14. *Geneva Declaration of Principles* 2003. Available from: <https://www.itu.int/net/wsis/outcome/booklet/declaration_Bru.html>. [6 July 2022].
15. *Geneva Plan of Action* 2003, 2005, Available from: <https://www.itu.int/dms_pub/itu-s/md/03/wsis/doc/S03-WSIS-DOC-0005!!PDF-R.pdf>. [6 July 2022].
16. Global Competitiveness Report Special Edition 2020, *How Countries are Performing on the Road to Recovery*. Available from: <<https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>>. [6 July 2022].
17. Kresina, I, Shust, N, Hultai, M, Spivak, M & Durnov, Ye 2020, ‘Social responsibility in the context of global challenges: the case of Ukraine’. *Revista Amazonia investiga*, 9 (27), 578-587. Available from: <<https://doi.org/10.34069/AI/2020.27.03.6>>. [6 July 2022].

18. Morozov, A, Nikulchev, M & Kulagin, Y 2021, 'Religious experience and temptations of nihilism in spiritual life of personality'. *Beytulhikme. The international journal of philosophy*, № 11 (2), p. 683-697.
19. Morozov, A, Shust, N, Rohozha, M & Kulagin, Y 2022, 'Socio-Economic Dimensions of the Pandemic: a Philosophical Analysis'. *Postmodern Openings*, 13(1), 450-467. Available from: <<https://doi.org/10.18662/po/13.1/407>>. [6 July 2022].
20. OECD 2005, 'E-government for better government. OECD's government studies'. *The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)*, Paris.
21. *Tunis Obligations* 2005. Available from: <<https://www.itu.int/net/wsis/outcome/booklet/tunisru.html>>. [6 July 2022].
22. *Tunis Agenda for the Information Society* 2005. Available from: <https://www.un.org/ru/events/pastevents/pdf/agenda_wsis.pdf>. [6 July 2022].
23. *The UN Global E-Government Development Index E-Government Development Index (EGDI) (n.d.)*. Available from: <<https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/-E-Government-Development-Index>>. [6 July 2022].
24. *Reporter ohne grenzen (n.d.)*. Available from: <<https://www.reporter-ohne-grenzen.de/ueber-uns/team/christian-mihr>>. [6 July 2022].

References:

1. *Vidkrytyi lyst-zvernennia vchenykh Natsionalnoi Akademii nauk Ukrainy do prezidenta Ukrainy Volodymyra Zelenskoho (Open letter-appeal of scientists of the National Academy of Sciences of Ukraine to the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyi) (n.d.)*. Dostupno: <<https://www.facebook.com/NASofUkraine/photos/a.1407619679537491/2329102417389208/?type=3&theater>>. [6 Lypen 2022].
2. *Vidkrytyi lyst do ministra osvity ta nauky Ukrainy "Pro neobkhdnist zberezhenia tsinnisno-svitohliadnoi skladovoi osvity" (An open letter to the Minister of Education and Science of Ukraine "On the need to preserve the value-based component of education") (n.d.)*. Dostupno: <<http://education-ua.org/ua/draft-regulations/366-vidkritij-list-do-ministra-osviti-ta-nauki-ukrajini>>. [6 Lypen 2022].
3. *Zakon Ukrainy "Pro osvitu" (Law of Ukraine "On Higher Education") 2017*. Dokument № 2145-VIII, Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), № 38-39, st. 380. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>>. [6 Lypen 2022].
4. *Zakon Ukrainy "Pro Osnovni zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007-2015 roky" (Law of Ukraine "On Basic Principles of Information Society Development in Ukraine for 2007-2015") 2007*, Dokument № 537-V, Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), № 12, st. 102. Dostupno: <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>>. [6 Lypen 2022].
5. *Kyivskyi bezpekovyj dohovir. Mizhnarodni harantii bezpeky dlia Ukrainy: rekomendatsii (The Kyiv Security Compact. International security guarantees for Ukraine) 2022*. Dostupno: <https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/15/93/cfob512b41823b01f15fa24a1325edf4_1663050954.pdf>. [6 Lypen 2022].
6. *Skilky koshtiv vytrachaiut na nauku v universytetakh? Analychna zapyska (How much money is spent on science at universities? Analytical note) 2020*, Tsentr ekonomichnoi stratehii. Dostupno: <<https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2020/01/%D0%A1%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%B8-%D0%B2%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%87%D0%B0%D1%8E%D1%82%D1%8C-%D0%BD%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D1%83-%D0%B2-%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%B0%D1%85-2.pdf>>. [6 Lypen 2022].
7. *Stratehiia rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini (Information society development strategy in Ukraine) 2012*. Dostupno: <https://www.nas.gov.ua/siaz/ways_of_development_of_ukrainian_science/article/1211>

- 6.1.083.pdf>. [6 Lypen 2022].
8. Shust, NB 2022, 'Demokratychni kontseptsii ta yikh zviazok z brendom krainy na mizhnarodnii areni cherez indeksy demokratsii (Democratic concepts and their relationship with the country brand in the international area through democracy indices)'. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii*, № 6 (8), s. 544-551. Dostupno: <<http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/download/1721/1719>>. [6 Lypen n 2022].
 9. Bell, D 1976, *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. Available from: <<https://www.amazon.com/Coming-Post-Industrial-Society-Venture-Forecasting/dp/0465097138>>. [6 October 2022].
 10. Bell, D 1976, *The cultural Contradictions of Capitalism*. Available from: <<https://voidnetwork.gr/wp-content/uploads/2016/08/The-Cultural-Contradictions-of-Capitalism-by-Daniel-Bell.-Book.pdf>>. [6 July 2022].
 11. *The European economic development strategy "Europe 2020"* 2020. Available from: <<https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/resources/docs/qe-01-14-110-en-c.pdf>>. [6 July 2022].
 12. *The VII International Safer Internet Forum* 2016. Available from: <<http://www.ligainternet.ru/upload/docs/FBI-2016/FBI-2016-Materials.pdf>>. [6 July 2022].
 13. *General Data Protection Regulation (GDPR)* 2016. Available from: <<https://gdpr-info.eu>>. [6 July 2022]
 14. *Geneva Declaration of Principles* 2003. Available from: <https://www.itu.int/net/wsis/outcome/booklet/declaration_Bru.html>. [6 July 2022].
 15. *Geneva Plan of Action* 2003, 2005, Available from: <https://www.itu.int/dms_pub/itu-s/md/03/wsis/doc/S03-WSIS-DOC-0005!!PDF-R.pdf>. [6 July 2022].
 16. Global Competitiveness Report Special Edition 2020, *How Countries are Performing on the Road to Recovery*. Available from: <<https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>>. [6 July 2022].
 17. Kresina, I, Shust, N, Hultai, M, Spivak, M & Durnov, Ye 2020, 'Social responsibility in the context of global challenges: the case of Ukraine'. *Revista Amazonia investiga*, 9 (27), 578-587. Available from: <<https://doi.org/10.34069/AI/2020.27.03.6>>. [6 July 2022].
 18. Morozov, A, Nikulchev, M & Kulagin, Y 2021, 'Religious experience and temptations of nihilism in spiritual life of personality'. *Beytulhikme. The international journal of philosophy*, № 11 (2), p. 683-697.
 19. Morozov, A, Shust, N, Rohozha, M & Kulagin, Y 2022, 'Socio-Economic Dimensions of the Pandemic: a Philosophical Analysis'. *Postmodern Openings*, 13(1), 450-467. Available from: <<https://doi.org/10.18662/po/13.1/407>>. [6 July 2022].
 20. OECD 2005, 'E-government for better government. OECD's government studies'. *The Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)*, Paris.
 21. *Tunis Obligations* 2005. Available from: <<https://www.itu.int/net/wsis/outcome/booklet/tunisru.html>>. [6 October 2022].
 22. *Tunis Agenda for the Information Society* 2005. Available from: <https://www.un.org/ru/events/pastevents/pdf/agenda_wsis.pdf>. [6 July 2022].
 23. *The UN Global E-Government Development Index E-Government Development Index (EGDI) (n.d.)*. Available from: <<https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/-E-Government-Development-Index>>. [6 July 2022].
 24. *Reporter ohne grenzen (n.d.)*. Available from: <<https://www.reporter-ohne-grenzen.de/ueber-uns/team/christian-mihr>>. [6 July 2022].